

ATATÜRK'ÜN DENİZLİ'DEKİ CENAZE TÖRENİ (21 KASIM 1938)

ATATÜRK'S FUNERAL CEREMONY IN DENİZLİ (21 NOVEMBER 1938)

Cengiz AKSEKİ*

Özet

Atatürk'ün na'âşı 21 Kasım 1938'de Ankara'da geçici kabrine konulurken, bütün yurttan da cenaze törenleri yapılmıştır. Dâhiliye Vekâletinin genelgesine uygun olarak, Denizli'de de hem merkezde, hem de altı ilçede törenler yapılmıştır. Bu törenlerdeki konuşmalar derin bir Atatürk sevgisi ve onun ölümünden duyulan matemi göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Cenaze töreni, Denizli, Denizli'nin ilçeleri.

Abstract

While Atatürk's funeral was held in Ankara on 21 November 1938, a funeral ceremony was held in all the dormitories. In line with the generalization of the Internal Revenue Service, ceremonies were held in both central and also six districts in Denizli. The speeches in these ceremonies show a profound love of Atatürk and the mood of his death.

Key Words: Atatürk, Funeral Ceremony, Denizli, Districts of Denizli.

A-Giriş

Atatürk'ün na'âşının Ankara'da geçici kabri olarak belirlenen Etnografya Müzesine konulacağı 21 Kasım 1938 Pazartesi, hükûmet tarafından millî matem günü olarak ilan edilmiştir. Hükümetin 16 Kasım günü yayınladığı cenaze programına göre Ankara'daki törenin saat 10'da başlaması kararlaştırılmıştır.¹ O gün bütün yurttan da törenlerin yapılması gerektiği Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri ve Dâhiliye Vekili, Dr. Refik Saydam tarafından vilayetlere, CHP ve Halkevi teşkilatlarına bir genelge ile bildirilmiştir.²

Bu genelgede “büyük kurtarıcının ölümü dolayısıyla bütün yurttan yapılacak büyük törenin lâyük olduğu intizam ve ihtimamla yapılması için” gerekli olan hususlar ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre: bütün vilayetlerde törenler saat on dörtte başlayacak ve halk tam saat on dörtte heykel ve büst olan yerlerde bunların etrafında, olmayan yerlerde cumhuriyet meydanlarında toplanmış bulunacaktır. Heykel ve büst bulunmayan meydanlarda güzel ve büyük bir kürsü üzerine Atatürk'ün iyi bir fotoğrafı konulacaktır. Kürsü Türk ve Parti bayrağıyla örtülecek ama hiç bir siyah işaret bulundurulmayacaktır. Genelgede “Atatürk'ün büyük eserini emanet ettiği Türk gençliğine ve talebelere toplanma meydanlarında ön safta yer” verilmesi de istenmiştir. Törenlerde bando varsa kullanılması, mümkünse İstiklâl Marşı'ndan sonra Chopin'in matem marşı çalınması duyurulmuştur.

Genelgeye göre tören yapılan bütün yerlerde üç nutuk söylenecektir. Bunlardan birini parti temsilcisi, diğerini belediyeden biri, belediye olmayan yerlerde köy ihtiyar heyetlerinden biri ve halktan bir genç söyleyecektir. Halkevi olan yerlerde ise Halkevi üyelerinden bir kişi de nutuk

*Okutman, Pamukkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, cakseki@pau.edu.tr

¹ *Kurun*, 17 Kasım 1938; *Cumhuriyet*, 17 Kasım 1938.

² *Akşam*, 16 Kasım 1938; *Kurun*, 16 Kasım 1938; *Yeni Sabah*, 16 Kasım 1938; *Son Posta*, 16 Kasım 1938; *Son Telgraf*, 16 Kasım 1938; *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1938; *Denizli*, 17 Kasım 1938.

söyleyecektir. Okunacak nutuklar önce mahallî parti örgütü tarafından onaylanacaktır. Bu nutuklarda, Atatürk'ün eserleri memlekete ve millete yaptığı büyük hizmetler, hayatı ve onun aramızdan ayrılmasıyla duyulan yas ve elem ortaya konulacaktır. Ayrıca Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku ve Gençliğe Hitap gibi kendi nutuklarından parçalar, vecizelerden seçilmiş bazı kısımlar da okunacaktır. Nutuklarda milletin Atatürk'e saygı ve sevgisini ebedî olarak devam ettireceği söylenecek ve son olarak *"Atatürk'ün eserlerine ve yaptığı inkılâplara daima artan bir inanla bağlı kalıp onları ileri götüreceklerine ant içerek bitecektir."* Bütün yurtta saat tam 16'da üç dakikalık "bir sükût ve ihtiram vakfesi" yapılacak, akabinde daha önceden hazırlanmış olan altı meşale derhal ateşlenecek ve Atatürk'ün heykeli ya da büstü ve yahut resmi önünden ihtiram geçidi yapılarak tören sona erecektir.

Törenlerin bu programa uygun ve düzenli yapılabilmesi için ilgili ve yetkili kuruluşların temsilcilerinden oluşan birer komisyonun da kurulması, toplanma yerinin hazırlanması ve töreni idare edecek yeter sayıda memurun parti mensupları arasından görevlendirilmesi söz konusu genelgede belirtilmiştir. Mümkünse törene ilişkin fotoğraflar çekilmesi istenmiştir. En sonda da törenlere ait tafsilatın bir raporla, parti genel sekreterliğine gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. 15 maddelik bu genelge o zaman "genel ispekterlik" denilen parti genel müfettişliklerine ve "Parti CHP İl Yönetim Kurulu Başkanlıkları"na gönderilmiştir.

B-Denizli'deki Törenler

Dâhiliye Vekili Dr. Refik Saydam'ın genelgesine uygun olarak,³ 21 Kasım 1938'de Denizli'de yapılan törenlerdeki konuşmalar ve çekilen fotoğraflar, vali ve CHP İl Yönetim Kurulu Başkanı⁴ tarafından, CHP Genel Sekreterliğine bir raporla⁵ bildirilmiştir. Rapor hem Denizli merkez, hem de ilçelerdeki törenlere ilişkin düzenlenen bu rapora göre: il merkezinden başka Sarayköy, Buldan, Acıpayam, Çal, Çivril ve Tavas kazalarında tören yapıldığı anlaşılmaktadır. Valilik bu törenlerdeki nutukları ve fotoğrafları ayrı ayrı zarflara koyup numaralandırarak, Parti genel merkezine göndermiştir.

Denizli valiliğinin gönderdiği raporda, merkezde üç nutuk, altı fotoğraf, Sarayköy'de dört nutuk⁶ sekiz⁷ fotoğraf, Buldan'da dört nutuk⁸ on beş⁹ fotoğraf, Acıpayam'da üç nutuk dört fotoğraf, Çal'da bir nutuk, bir fotoğraf, Çivril'de iki nutuk, nutukların kaleme alınmadığı Tavas'ta altı fotoğrafın zarf içinde Ankara'ya gönderildiği belirtilmiştir.¹⁰ Dâhiliye vekâletinin genelgesine önemli ölçüde uyulduğu görülmekle birlikte, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki raporda sözü edilen nutuk metinlerinin ve fotoğrafların tamamına erişilememiştir.

21 Kasım 1938 Pazartesi günü, Atatürk'ün Denizli merkezde yapılan cenaze töreninde belediye, parti ve halk adına birer konuşma yapılmıştır. Denizli Belediyesi adına Avukat Hulusi Oral'ın tamamı şiirsel bir akış şeklindeki konuşmasında Türk milletinin Atatürk'ün hastalığını öğrendikten sonraki hali şöyle tasvir edilmiştir:

"Aylardan beri elle dutulamayan, gözle görülemeyen, hisle anlaşılamayan fakat içlerde yürekleri kemiren, kalpleri sızlatan, gözleri ağlatan, vücudü yıldırımlar kadar sarsan,

³ Denizli ve ilçelerindeki törenlerin diğer illerdekine önemli ölçüde benzediği görülmektedir. Ulus, 23 Kasım 1938 Samsun, Edirne, Trabzon, Afyon, Sivas, İzmir, Yozgat, Bodrum, Fethiye, Urla, Bafra, Ş. Karahisar örneklerinde de CHP Genel Sekreterinin genelgesine uyulduğu söylenebilir.

⁴ Yazışmada valinin ismi yer almamakta, yalnız imza var, o tarihte Denizli Valisi Ekrem Ergür'dür.

⁵ BCA, 490-1-0-0 / 1433-739-1 Aşağıdaki satırlarda da aksi belirtilmedikçe, bütün belge ve fotoğraflar bu kaynaktan alınmıştır.

⁶ Yalnızca bir nutuk bulunmaktadır.

⁷ Bu fotoğrafların üçüne ulaşılabilmiştir.

⁸ Üç nutuk ve bir şiire ulaşılabilmiştir.

⁹ On tanesine ulaşılabilmiştir.

¹⁰ Bu rapor 4 Ocak 1939 tarihli olup, genel sekreterlik 8 Ocak tarihinde bu raporu kayıt altına almıştır.

karanlıklar doğuran, ileriye göstermeyen, adım attıkça geriletan, bir darbe halesi, bir Türk acısı, bir dimağ durgunluğu, bir iç yorgunluğu, bir vücut dermansızlığı vardı. Gözler görmez oldu. Dimağlar işlemez, düşünemez, ayaklar yürümez oldu. Anlayamadık. Sorduk, Cevap bulamadık. Düşündük, halledemedik karanlık izbelerde boğulduk. Yıldırım ateşleriyle bu hayali delmeğe çalıştık. Muvaffak olamadık. Sıkıntı fazlaştı. Rüyalar gördük. Âlemi mânada herşeyler gördük.”

Hatip, Atatürk'ün ölümünden sonraki durumu ise şu cümlelerle anlatmıştır:

“Yurtta matem, içte elem, kalplerde hüzün, beşeriyette acı, cihanda bir uğultu başlıyor.Çok sevdiği gençlik, çok sevdiği yavrucuklar, bülbül gibi neş'e verdiği evlerde birer çığlık, birer feryat kopardı. Seadet yuvaları birer zindan, şen yuvalar birer matem ocakları oldu. Dün evlatlarını vatani için Atasına verip yurduna kurban eden analar, şehit verdiği yavrularını düşünen babalar, aldıkları nur meş'alesiyle karanlıkları delmek isteyen gençler her biri Atasının üfulünden bin avaz çıkardılar. Göz yaşları on günden beri yurdun topraklarına tufan gibi yağdı. Gözler kurudu. Gönüller durdu. Kollar işlemez, vücut yürümez, dimağ düşünmez oldu. her şey durdu... Sen giderken ben ağlarım. Türk ağlar. Yurt inler. Beşeriyet sızlar. Dağlar uğuldar. Nehirler çağlar. Kuşlar matem terennüm eder. Dünya göz yaşı döker.”

Denizli Belediyesi adına konuşan avukat Hulusi Oral¹¹ Atatürk'ün başarılarını da aynı şiirsel dille övdükten sonra, onun Türk gençliğine bir tarih hediye ettiğini, insanlığa sulh, medeniyete ilham verdiğini söylemiştir. Ayrıca “şark ve gençlik” senin yolunda yürümeye ant içti diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Denizli'deki törende, ikinci konuşma Dahiliye Vekili Refik Saydam'ın genelgesine uygun olarak parti adına yapılmıştır. Parti adına lise Türkçe öğretmeni Abdüssamed Başalın, konuşmuştur. Hatip, Türkiye'nin yirminci asrın Ergenekon'undan nasıl çıkacağını düşünürken, Atatürk'ün can veren sesiyle ayağa kalktığını ifade etmiştir. Konuşmada, Atatürk için “yaratıcı şef”, “diriltici şef”, “halas güneşi” gibi, ulusal basında da çok kullanılan sıfatlar kullanmıştır.

Denizli'deki üçüncü konuşma Halkevi adına Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Başöğretmeni Murat Gürsoy tarafından yapılmıştır. Başöğretmen Murat Gürsoy, konuşmasına 12 gündür Türkiye'nin kadını, erkeği, genci yaşlısıyla matem tuttuğunu ve Dünyanın da bu mateme iştirak ettiğini ifade ederek başlamıştır. En müşkül zamanda ve yoksulluk içinde Atatürk'ün bir vatan yarattığı ve millete öğretmenlik yaptığını ifade ederek, onun Türklere millî bir benlik kazandırdığını ve modern bir Türkiye kurduğunu belirtmiştir. Başöğretmen Murat Gürsoy'un konuşması Atatürk'ün tarihsel bir dönemdeki rolünü öne çıkarmaktadır. Konuşma Atatürk'ün ölümsüzlüğünün ve devrimlere bağlılığın ifade edilmesiyle sona ermiştir.

21 Kasım 1938'de Çivril'de yapılan törende, bulunabilen iki konuşmadan birini halk adına Ragıp Güngör yapmıştır. Ragıp Güngör konuşmasında Atatürk'ün Türk milletini yarattığını, öldü zannedilen bir milleti dirilttiğini, on sekiz yılda Dünyanın en yüksek, en medeni, en kuvvetli milletlerinden biri yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca Atatürk'ün Kurtuluş Savaşının yoklukları içinde askerî bir zafer kazanıp Lozan'da Türkün bağımsızlığının Dünyadan zorla alındığını vurgulamıştır. Hatip daha sonra Atatürk devrimlerinin öneminden söz etmiştir. Onun yalnız Türklere değil, bütün Doğu Dünyasına ışık verdiğini ve onun gibi herkesi aydınlatıcı bir önderin artık gelmeyeceğini belirtmiştir. Konuşma gençliğe emanet edilen cumhuriyete ilelebet bağlılık ve onu savunmaya ant içmeyle sona ermiştir.

¹¹ Avukat Hulusi Oral, sonraki yıllarda Denizli'nin siyaset sahnesinde adı çok duyulan Oral ailesinden olup, milletvekilliği de yapmıştır. Hakkı Uyar, “Türkiye’de Tek Parti Döneminde CHP’nin Toplumsal Kökenleri: İkinci Seçmenler Örneği”, *Bilgi ve Bellek*, İstanbul, 2004, s.135.

Çivril'deki ikinci konuşma Belediyeden Ali Aydın'ın konuşmasıdır. Bu konuşmada Atatürk'ün Türk milletini uçurumun kenarından alarak, Osmanlı'nın yüzyıllarından kalan sorunları çözdüğü, yine Dünyanın yüzyıllarda yaptığı yenilikleri Atatürk'ün on beş yılda yaptığı ifade edilmiştir. Hatip ayrıca Atatürk'ün ölümüne bütün Dünyanın ağladığını belirtmiş olup, konuşmasını bağlılık andıyla bitirmiştir.

Sarayköy'de 21 Kasım 1938'deki törende tek konuşma, CHP ilçe yön kurulu tarafından parti hatibi olarak seçilen asliye hakimi Kuşadalı Rifat Korkut'un irticalen¹² yaptığı uzunca konuşmadır. Atatürk'ün hayatını özetleyen ve askeri başarılarından söz eden hatip, onun Türk tarihinin beş bin yıldan beri beklediği büyük ve asil evladı olduğunu ifade etmiştir. Atatürk'ün her yönden yaptığı devrimlerle tarihteki büyük adamlardan ayrıldığını, kısa sürede asırlara sığacak devrimler başardığını söylemiştir. Hatip, Atatürk'ün siyasetçi, iktisatçı, halkçı, kültürcü, uzak görüşlü ve olaylara yön veren bir siyasetçi olduğunu belirtmiş, Türkiye'nin kurucusu ve inkılabın kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Rifat Korkut, Bulgar Slova gazetesinde yayınlanmış ve ulusal Türk basınında da tercümesi yer alan bir makaleye¹³ gönderme yaparak, pek çok milletin "Atatürk'ün ölümüyle Dünya eski enteresanlığını kaybetmiştir" diyerek Türk milletinin acısına ortak olduğunu da vurgulamıştır. Atatürk'ün ruhunun Kemalizm'in bekçisi olacağını ve emaneti olan eserin devam edeceğini belirtmiştir.

Babadağ'daki törende yapılan üç konuşmadan biri, CHP "kamun" yönetim kurulu başkanı Kamil Panayır tarafından yapılan konuşma olup "yaratıcı bir varlık" olan Atatürk'ün ölümsüzlüğü vurgulanmıştır. Onun ölümünden on sekiz milyon Türk'ün duyduğu üzüntü ifade edilmiştir.

Babadağ'da Belediye Reisi Hamdi Arman'ın nutkunda ise yine Atatürk'ün ölümsüzlüğü ifade edilmiş ve onun "Türk istiklalini, Türk inkılabını" yaratan büyük dahi olduğu belirtilmiştir. Hatip Atatürk'ün hayat hikayesini anlatırken onun "münevver" olduğuna vurgu yapmıştır. Konuşma Atatürk'ün Samsun'a çıkışından Lozan zaferine kadar olan dönemin anlatılmasıyla devam etmiş ve Atatürk'ün "asırları yıllara sığdıran harikalar ve yüksek eserler" yarattığı ifade edilerek tamamlanmıştır.

Babadağ'daki törende yapılan üçüncü konuşmada öğretmen Suphi Özalp: "Asyalı, Avrupalı, Amerikalı, Afrikalı her medeni insan"ın Atatürk'ün ölümünden üzüntü duyduğunu ifade etmiştir. Atatürk'ün "Dünyanın en büyük adamı", tarihteki "en büyük kurtarıcı", "en büyük kurucu, en büyük devrimci, ölümü hiçe sayan bir kahraman" olduğu ve "cihana parmak ısırtan sayısız işler" başardığı belirtilmiştir. Konuşma Atatürk'ün gençliğe hitabesinin okunması ve gençliğin Cumhuriyete, devrimlere bağlılık ve Cumhuriyet, devrimler ve vatan için can vermeye hazır olduğunu belirten ant içmesiyle bitmiştir.

Acıpayam'da Müştak Görgün tarafından yapılan konuşmada ise Atatürk'ün ölümüne bütün cihanın ağladığı ifade edilmiştir. Atatürk hayatı iken onunla tanışan herkesin ona bağlandığını söyleyen hatip, ulusal basında gördüğümüz Atatürk'ün "teshir" etme özelliğini anlatmaya yaklaşan ifadeler kullanmıştır. Yine Atatürk'ün askerî, siyasî, adlî, iktisadî, adlî ve kültürel alanlarda büyük başarılar kazandığı belirtilmiştir.

Acıpayam'daki ikinci nutuk CHP adına üsteğmen Mehmet Aşıcı tarafından söylenmiştir. Bu konuşmada Atatürk için "Türk'ün güneşi", "hilalimiz", "bütün dünya için varlık yaratan, ışık veren bir güneş", "o madde değil enerji idi" denilmektedir. Atatürk'ün ölümü ile "dünyanın ve hayatın ağırlığı ve kıymeti azaldı" sözleri, Bulgar Slova gazetesinde kullanılan "Atatürk'ün

¹² Konuşma daha sonra yazıya geçirilmiş olup bazı kısımların özetlendiği anlaşılmaktadır.

¹³ Bu makale, "Atatürk'ün ölümünden sonra Dünya artık eskisi kadar enteresan değildir" adıyla Bulgarca Slova gazetesi başyazarı tarafından yayımlanmıştır. *Kurun*, 22 Kasım 1938,

ölümünden sonra Dünya artık eskisi gibi enteresan değildir” sözlerini hatırlatmaktadır. Hatip konuşmasını cumhuriyete sadık kalmaya, yurt toprağı ve bağımsızlık için can vermeye şeref, namus ve Türklük adına söz vererek tamamlamıştır. Acıpayam'da Kültür ışığı Hulusi Anıl da benzer içerikte bir konuşma yapmıştır.

Çal'daki törenden ulaşılabilen tek konuşmayı maarif memuru Orhan yapmıştır. Orhan'ın konuşmasında Atatürk'ün tarihte adı çok duyulan Sezar, İskender gibi meşhur askerlerden farklı olarak Dünyayı yakıp yıkmadığı, cihangirlik yapmadığı ifade edilmiştir. Napolyon'un ölümünden sonra bütün Avrupa'nın Fransa'dan nefret ettiği şeklinde ulusal basında gördüğümüz fikir bu konuşmada da tekrar edilmiştir. Atatürk'ün askeri başarılarının ve devrimlerinin izah edilmeye çalışıldığı konuşma bağlılık yemini ile sona ermiştir.

21 Kasım 1938'deki törende Buldan'da yapılan üç konuşmadan biri Belediye Reisi Mustafa Yarangümeli tarafından okunan nutuktur. Belediye Reisi “yüce Türk dâhisi” Atatürk'ün “Türkün yüce hamisi” olduğunu ve asırlara sığmayacak devrimleri yıllara sığdırıp harikalar yarattığını ifade etmiştir. Ayrıca Atatürk'ün etkileyciliğı için “alev saçan gözleri” tabiri kullanılmıştır. Yine pek çok yazarın karizma kavramına karşılık olarak kullandığı “fevkalbeşer deha” kavramı da bu konuşmada Atatürk için kullanılmıştır. Hatip nutkunu “Büyük Halaskar” Atatürk'ün devrimlerine bağlılık sözüyle tamamlamıştır.

Buldan'daki diğer konuşma CHP ilçe yön kurul başkanı Tevfik Gür'ün konuşmasıdır. Tevfik Gür, bu konuşmasında, Atatürk için “cihan yıldızı”, “güneş ziyası”, “asırların kuytu karanlıklarını yıkan güneşten ebedi güneş” gibi tabirler kullanmıştır. Atatürk devrimlerinden tek tek söz eden hatip konuşmasını bağlılık yemini ile bitirmiştir.

Buldan'da üçüncü konuşma olan Asım Yazıcıoğlu'nun konuşmasında ise Atatürk'ten “*o bizim en büyüğümüz, dâhimiz, büyük şefimiz, başkumandanımız, ulu önderimiz, yüce başbuğumuz, aziz halaskarımız, çok kıymetli bir müridimiz, değerine paha biçilmez bir teşkilatçımız, çok yüksek bir vatanseverimiz, koyu bir milliyetçimiz, daima vücuduyla iftihar duyduğumuz ve öğündüğümüz ve ebediyen öğüneceğimiz, bir varlık bir nur ve bir feyiz kaynağımız, kurtarıcımız, göz bebeğimiz, hulasa her şeyimiz*” denilerek söz edilmiştir. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkararak düşmanlara ve onunla işbirliği yapan padişah ve hükûmete karşı isyan ettiğini belirten hatip daha on yedi yıl önce Buldan'ın sokaklarında düşman askerlerinin devriye gezdiğini, hiç kimsenin canından ve namusundan emin olmadığını ifade etmiştir. Hatip, yapılması asırlar içinde mümkün olabilecek ve havsalaya sığmayacak kadar büyük devrimlerin on beş yılda yapıldığını ve buna bütün Dünyanın hayran olduğunu söylemiştir. Bu devrimlerin içinde olanların yabancılar kadar bunu takdir edemediklerini belirtmiştir. Atatürk'ün ölümüyle yalnız Türk milletinin değil medeniyet âleminin de öksüz kaldığını sözlerine eklemiştir. Hatip, Atatürk'ün ölmediğine olan inancı ve ona bağlılık yemini ile konuşmasını tamamlamıştır.

Atatürk'ün Denizli'deki cenaze törenine ilişkin yalnızca bir adet şiir bulunmaktadır. Buldan öğretmenlerinden Zeki Ülkü imzalı şiir “Mahşer” başlığı taşımakta olup, 21 Kasım 1938'de Buldan'da Atatürk büstü önünde okunduğu sayfa başında belirtilmiştir. Şiir beşer mısralık on dokuz kıtadan oluşmaktadır.

C-Sonuç

Denizli'de 21 Kasım 1938 Pazartesi günü yapılan Atatürk'ün cenaze törenlerinde yapılan konuşmalar, ulusal basındaki makale ve haberlerle duygu ve düşünce bakımından önemli ölçüde benzerlikler göstermektedir. Bütün hatiplerin konuşmalarında derin bir elem, acı ve hatta Atatürk'ün ölümüne duyulan isyan hissedilmektedir. Atatürk'ün ölümüne bütün dünyanın ağladığı ve asırlara sığmayacak devrimleri Atatürk'ün on beş yılda başardığının ifade edilmesi hem ulusal basında, hem de Denizli'deki törenlerde sıklıkla vurgulanmıştır. Atatürk'ün yalnızca

asker olmadığı, aynı zamanda eğitimden ekonomiye, hukuktan, kültüre her alanda çalıştığının belirtilmesi de başka bir benzerlik olarak dikkat çekmektedir. Atatürk'ün modern Türkiye'nin kurucusu olduğu, bir millet ve vatan yarattığı ve yalnız Türkler için değil bütün Doğu dünyası için örnek olduğu da vurgulanan ortak noktalardan biridir. Ulusal basında yapılan Atatürk ile Sezar, Napolyon, Cengizhan gibi büyük askerleri karşılaştırma da Denizli'deki konuşmalarda daha zayıf bir şekilde yapılmıştır. Atatürk'ün teshir etme gücü ve fevkalbeşer özelliklere sahip olduğunu belirtmeleri de Denizli hatiplerinin bir özelliğidir. Konuşmalar sonunda ant içilmesi ise Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Denizli'de de törenlerin bir parçası olmuştur.

Hatipler Denizli'deki törenlerde yaptıkları konuşmalarda Atatürk için yüceltici sözcükler kullanırken şu sıfatlara vurgu yapmışlardır: "yaratıcı şef", "diriltici şef", "halas güneşi", her şeyi ışıklandıran ileri görüşlü ve olaylara yön veren bir siyasetçi, "yaratıcı bir varlık" "Türk istiklalini, Türk inkılabını" yaratan büyük dahi, "münevver", "Dünyanın en büyük adamı", tarihteki "en büyük kurtarıcı", "en büyük kurucu, en büyük devrimci, ölümü hiçe sayan bir kahraman", "yüce Türk dâhisi", "Türkün yüce hamisi", "Büyük Halaskar", "fevkalbeşer deha" sahibi, "cihan yıldızı", "güneş ziyası", "asırların kuytu karanlıklarını yıkan güneşten ebedi güneş", aziz halaskarımız, çok kıymetli bir müşidimiz, ulu önderimiz, yüce başbuğumuz, en büyüğümüz. Törenlerdeki konuşmalara yansıyan matem ve içtenlik, sıradan protokol konuşmaları yapılmadığını, Türk milletinin Atatürk sevgisini, onun ölümünden duyulan derin kederi ve cumhuriyete olan bağlılığı göstermektedir.

Denizli'deki törenlerde çekilen fotoğraflarda şehir merkezinde daha çok protokol ve öğrencilerin yer aldığı görülmekte iken, ilçelerde protokol kadar halkın her kesiminin törenlere iştirak ettiğini gösteren kareler görülmüştür. Çiçeklerle tezyin edilmiş Atatürk büstleri, üniformalı resmi görevliler, fötrlü ve şapkalı erkekler, yerel kıyafetleriyle kadınlar, kadın hatipler, Batı müziği enstrümanları çalan küçük bir bando ve çocuklar Denizli tören fotoğraflarında yer almıştır.

D-Kaynaklar

1-Arşiv:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 490-1-0-0 / 1433-739-1

2-Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Denizli

Kurun

Ulus

Son Posta

Son Telgraf

Yeni Sabah

3. Makaleler

Uyar, Hakkı, "Türkiye'de Tek Parti Döneminde CHP'nin Toplumsal Kökenleri: İkinci Seçmenler Örneği", *Bilgi ve Bellek*, İstanbul 2004, s.129-143.

Atatürk'ün Denizli'deki Cenaze Töreni (21 Kasım 1938)

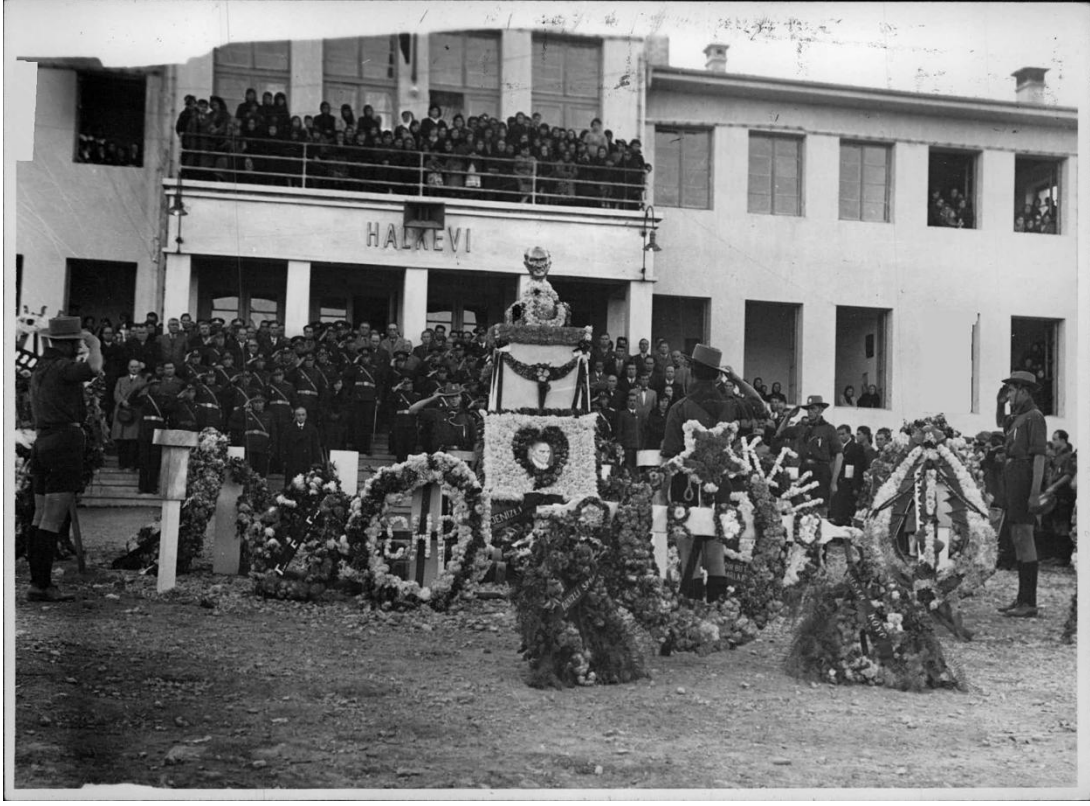
EKLER

Ek-1: Denizli Halkevi önünde meşaleler yanarken. Açıkça okunabilen CHP, ordu ve Halkevi çelenkleri dışında, en önde Denizlispor'un, sağda Hisar köyünün çelenkleri bulunmaktadır. En soldaki çelenkte 1880-1938 tarihleri dikkat çekmektedir. (21 Kasım 1938)

Ek-2: Denizli Halkevi önündeki tören(21 Kasım 1938)

Ek-3: Denizli Halkevi önündeki tören(21 Kasım 1938)

Ek-4: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Buldan'da Yapılan törenden bir fotoğraf

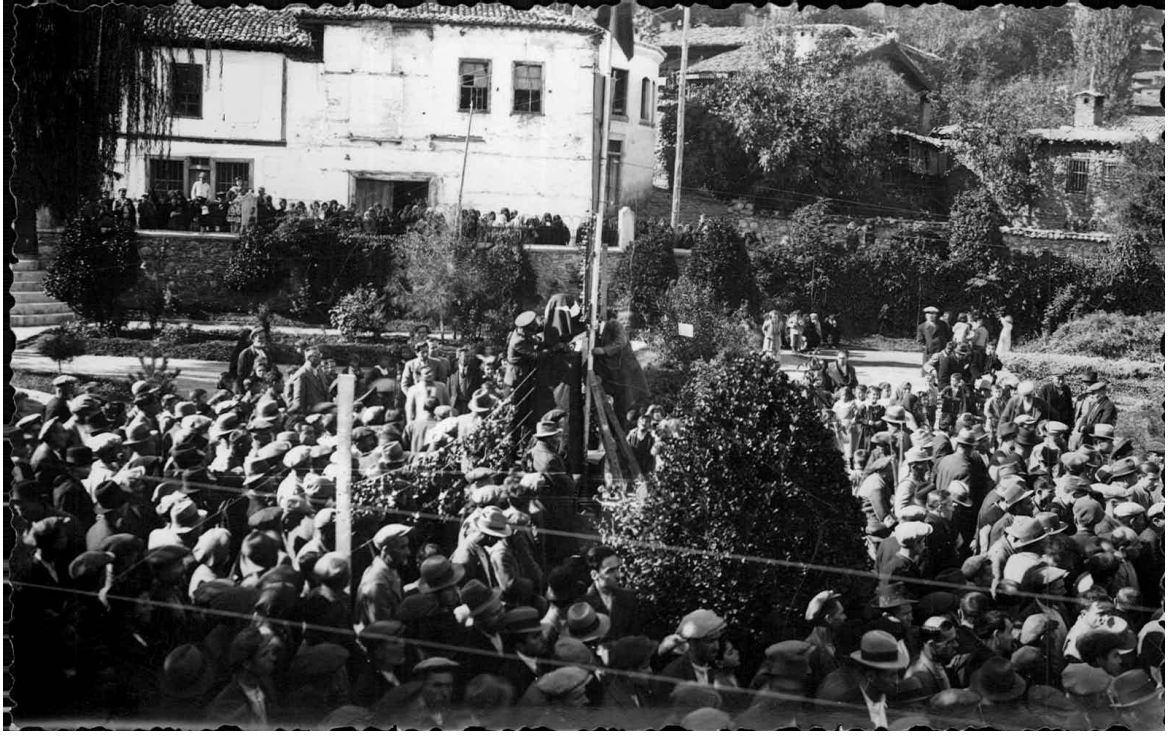
Atatürk'ün Denizli'deki Cenaze Töreni (21 Kasım 1938)

Ek-4: Buldan'da Kaymakam Reşat Altın'ın bir buçuk saat süren hitabesinden bir fotoğraf

Ek-5: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Buldan'da Yapılan törenden bir fotoğraf.

Ek-6: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Buldan'da Yapılan törenden bir fotoğraf

Ek-7: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Buldan'da Yapılan törenden bir fotoğraf

Atatürk'ün Denizli'deki Cenaze Töreni (21 Kasım 1938)

Ek-8: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Tavas'ta Yapılan törenden bir fotoğraf.

Ek-9: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Tavas'ta Yapılan törenden bir fotoğraf.

Ek-10: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Tavas'ta Yapılan törenden bir fotoğraf.

Ek-11: 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün cenaze töreni nedeniyle Tavas'ta Yapılan törenden bir fotoğraf.

Atatürk'ün Denizli'deki Cenaze Töreni (21 Kasım 1938)

Ek-12: Babadağ'da Belediye önünde toplanan halk Ankara'da yapılan töreni radyodan takip ederken.

Ek-13: Babadağ'da Atatürk büstü önünde yanan meşalelerin görünüşü

Ek-14: Babadağ'da Belediye Reisi Hamdi Arman nutuk söylerken.

Ek-15: Sarayköy'de cenaze töreninde katafalkın önünden geçilirken

Atatürk'ün Denizli'deki Cenaze Töreni (21 Kasım 1938)

Ek-16: Sarayköy'de cenaze töreninde söylev

Ek-17: Acıpayam Cumhuriyet Meydanı'nda Kültür işyarı Hulusi Anıl konuşurken

Ek-18: 21 Kasım 1938 Acıpayam Cumhuriyet Meydanından bir fotoğraf

Ek-19: 21 Kasım 1938 Çal'daki tören.